

Martin RÁZUS

Bibliografický leták pri príležitosti
120. výročia narodenia autora

Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch, október 2008

MARTIN RÁZUS

Martin Rázus sa narodil **18. októbra 1888 vo Vrbici** v Liptovskom Mikuláši v rodine garbiara a roľníka ako prvorodený syn. Mal ešte sedem súrodencov, z ktorých dvaja umreli ešte v mladom veku. Jeho najmladšia sestra **Mária Rázusová – Martáková** sa tiež stala známou spisovateľkou pre deti.

Základné vzdelanie získal v Liptovskom Mikuláši. V poslednom ročníku meštianskej školy ho však vylúčili pre príliš radikálne politické názory. Školu dokončil v Banskej Bystrici. V rokoch 1903 – 1907 študoval na gymnázium v Kežmarku. Vďaka príspevku nadácie pána Jána Borbisa z Vrbice sa dostal na evanjelickú teologickú fakultu v Bratislave, ktorú úspešne ukončil v roku 1911.

Po krátkom študijnom pobyte v Škótsku sa v roku 1913 stal farárom v Pribyline, a v tom istom roku sa oženil s **Elenou Zochovou**, s ktorou mal tri deti. Neskôr vystriedal ďalšie pôsobiská – bol farárom v Moravskom Lieskovom a v Brezne.

Rázus však nebol len kňaz a spisovateľ. Už od mlada sa angažoval aj politicky. Sociálna nespravodlivosť, prvá svetová vojna a maďarský despotizmus boli hlavnými podnetmi pre jeho radikálne názory. V 30-tych rokoch pôsobil v predsedníctve Slovenskej národnej strany a bol aj jej **poslancom v Slovenskom parlamente**. Politický život ho však neuspokojoval a nenaplnil jeho predstavy, preto sa z neho ku koncu života stiahol.

Martin Rázus **umrel 8. augusta 1937 v Brezne** na zlyhanie obličiek. Pochovaný je v Banskej Bystrici.

Mladý Rázus sa začal literárne prejavovať už v na ľudovej škole a v meštianke. Vážnejšie básnické prvotiny však vytvoril na gymnázium pod pseudonymom **Mrazák**. Prispieval do rôznych časopisov – Dennica, Živena, Prúdy, Pohľady a Národné noviny. Vo svojej tvorbe sa opieral o najvýznamnejších slovenských poetov – Chalupku, Vajanského, Botta, Škultétyho, Hviezdoslava a Kraska. Jeho zaujímavá, ale pomerne nesúrodá poézia z tohto obdobia mu vyšla v roku 1917 v zbierke „**Z tichých a búrných chvíľ**“. Básnik sa v nej zaoberá svetom, človekom, jeho potrebami, bolesťami, trápeniami, ale aj sebaspytovaním samého seba.

Zbierka básní „**To je vojna**“ (1919) je už tematicky súrodá, prevažujú v nej epické, ale aj lyricko-epické žánre, v ktorých vojnu tvrdo odsudzuje. V lyrickej zbierke básní „**Hoj zem drahá**“ sa opäť vracia k pozitívam života, krásam Tatranskej prírody a k završeniu národno-oslobodzovacieho boja vznikom Československa.

V nasledujúcich rokoch sa Rázus kvôli rodinným a zdravotným problémom literárne odmlčal. Prihlásil sa znovu až v roku 1925 zbierkou „**Kameň na medzi**“, v ktorej pranieruje čechoslovakizmus, jeho ideológiu z českej strany a nevšímavosť k otázkam slovenského národa. Rok na to vydal zbierku „**Kresby a hovory**“, kde sa prihovára svojimi filozofickými úvahami a esteticko-umeleckými náhľadmi k milovníkom poézie. Táto zbierka však verejnosť veľmi neoslovila.

V roku 1929 na ňu nadviazal zbierkou „**Šípy duše**“, ktorej základom je síce hlbšie motivovaná, ale zároveň skepticky ladená politická lyrika. Pozoruhodná je tiež zbierka „**Cestou**“ (1935), ktorá znamenala výrazný posun v jeho myslení. Uvažuje nad potrebou radikálnej formy boja s nespravodlivosťou, ale zároveň sa bojí jej oslobodzujúcej sily. Záverečnou bodkou jeho básnickej tvorby bola zbierka „**Stretnutia**“, ktorá však vyšla až po jeho smrti. Dielko bolo poznačené revoltou, kritikou a nádejou pre slovenský ľud.

Do dramatickej tvorby Rázus prispel v roku 1920 divadelnou hrou „**Hana**“, ktorá rieši príbeh osamelej ženy v čase prvej svetovej vojny. Témou ďalšej dramatickej básne „**Ahasver**“ (1936) je opäť žena a jej nezastupiteľná úloha v živote muža a umelca.

Známe sú ešte dva rukopisy Rázusových divadelných hier, ktoré však neboli nikdy vydané ani hrané. Prvá bola „**Obrodenie**“, ktorú napísal počas pobytu v Škótsku, druhou veselohra „**Malý detektív**“, ktorá sa však zrejme z politických dôvodov nepáčila riaditeľovi SND Borodáčovi.

Rázus sa ako spisovateľ prejavil krátkymi prózami, ktoré vydával od roku 1910 v časopise Prúdy. Tieto krátke mravoučné príbehy vyšli spoločne v zbierke „**Z drobnej prózy**“ v roku 1926. O tri roky na to vydáva Rázus štvordielny román „**Svety**“, v ktorom zachytáva bohatý obraz slovenskej dediny v prevratovom a poprevratovom období plnom spoločensko-politických zmien. Pozoruhodným

dielom historickej prózy bol román „**Júlia**“ (1930) popisujúci zápas breznianskych mešťanov so zvrôľou a podlosťou lupčianskeho panstva.

Vyvrcholením spisovateľovej tvorby je autobiografický dvojromán „**Maroško**“ a „**Maroško študuje**“ vydaný v rokoch 1932-1933. Rázus tu majstrovsky zachytil zážitky svojho detstva, obdobia dospievania až po vysokoškolské štúdiá. Knihy sa pre svoju vysokú umeleckú hodnotu stali jedným zo základných diel modernej slovenskej prózy. V 60-tych rokoch boli obe sfilmované Slovenskou televíziou.

Vo veršovanom románe „**Bača Putera**“ (1935) Rázus skĺbil svoje poetické a prozaické danosti a vytvoril romanticky zidealizovaný príbeh slovenského emigranta, ktorému sa naplnil jeho „americký sen“. V tom istom roku vydal Rázus ďalší významný román „**Krčmársky kráľ**“, v ktorom pranieruje pliahu alkoholizmu, ktorá nivočila a zbedačovala celé dediny a rodiny.

Poslednými prozaickými dielami M. Rázusa boli historický román „**Odkaz mŕtvych**“ (1936), ktorý však kritika a kresťanský klérus prijali veľmi odmietavo, a novely „**Bombura**“ a „**Surovcovci**“ (1937), ktoré napísal v duchu romantizmu a patria k najpôsobivejším dielam autorovej tvorby.

Spisovateľ napísal aj celú plejádu esejí, polemík, úvah, modlitieb a veršovaných piesní, ktoré zhrnuté do kníh „**Z nášho chrámu**“, „**Pred tvárou božou**“ a „**Argumenty**“.

Martin Rázus patril k významným básnikom a prozaikom medzivojnovnej literatúry na Slovensku. V jeho tvorbe sa prelínali prvky moderny, lyricizmu, romantizmu, symbolizmu a hlavne revolty. Pre svoj filozofický racionalizmus a radikalizmus v zásadných národných a sociálnych otázkach národa ostal nepochopený a rozporuplný. Jeho dielo má však svoje stále miesto v dejinách slovenskej literatúry.

Tento bibliografický leták vydáva Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch pri príležitosti 120. výročia narodenia autora. V ďalšej časti sú abecedne radené záznamy o knihách M. Rázusa, ktoré sa nachádzajú vo fonde Rodinnej knižnice KAB.

Záznamová časť:

1. Bača Putera. 1.vyd.
Bratislava: Tatran, 1969. 196 s.
2. Dni ťažkých obetí. Výber z protivojnovovej poézie. 1.vyd.
Bratislava: Tatran, 1988. 171 s.
3. Júlia. 1.vyd.
Bratislava: SVKL, 1964. 325 s.
4. Krčmársky kráľ. 4.vyd.
Bratislava: Tatran, 1966. 272 s.
5. Maroško. 1. vyd.
Bratislava: Mladé letá, 1967. 242 s.
6. Maroško. Ilustr. Jozef Baláž. 4. vyd.
Bratislava: Mladé letá, 1982. 244 s.
7. Maroško študuje. 1. vyd.
Bratislava: Mladé letá, 1968. 253 s.
8. Nad mohylou sveta. Výber z poézie.
Bratislava: SVKL, 1965. 404 s.
9. Sochár a čas.
Bratislava: Tatran, 1968. 349 s.

Knihy o ňom:

1. Gáfrik, Michal
Martin Rázus I. Osobnosť a dielo (1888 – 1923). 1. vyd.
Bratislava: NLC, 1998. 211 s.

2. Juriček, Ján
Martin Rázus – básnik a politik.
Bratislava: Stimul, 1993. 251 s.
3. Krausová, Nora
Vývin slovenského sonetu.
Bratislava: Tatran, 1976. 159 s.
4. Mathé, Svätoslav
Dvadsaťpäť postáv modernej slovenskej politiky.
Bratislava: Korene, 1997.

Použitá literatúra:

1. Encyklopédia
Encyklopédia slovenských spisovateľov 2. zväzok. P – Ž.
Zost. kol. autorov pod ved. K Rosenbauma. 1. vyd.
Bratislava: Obzor, 1984. 536 s.
 2. Slovník
Slovník slovenských spisovateľov. Zost. kol. autorov pod
ved. V. Mikulu. 1. vyd.
Praha: Libri, 2000. 526 s.
 3. Slovník
Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. Zost. A.
Maťovčík ...et al.
Martin: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov
a Slovenská národná knižnica, 2001. 527 s.
-

Názov: Martin Rázus – bibliografický leták pri príležitosti
120. výročia narodenia autora.

Zostavil: Vojtech Gottgeisel, ÚKL RK

Zodpovedná: Marta Szilágyiová, riaditeľka KAB

Vydala: Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch, Úsek
krásnej literatúry Rodinnej knižnice

Termín: október 2008

Náklad: 30 ks

Tlač: KAB NZ